

ZPRAVODAJ 2003/4

PINKASOVA SYNAGOGA BYLA ZNOVU OTEVŘENA

Pražská Pinkasova synagoga, která je jednou z nejlépe dochovaných památek bývalého pražského Židovského města, byla po 14 měsících opět otevřena pro veřejnost. Koncem 50. let minulého století byla přeměněna na ojedinelý Památník obětí holocaustu z Čech a Moravy, který však byl od roku 1968 až do pádu komunistického režimu v listopadu 1989 uzavřen. V následujících letech byl obnoven

včetně téměř 80 000 jmen obětí šoa ručně napsaných na stěny synagogy. Při loňských povodních však právě Pinkasova synagoga byla ze všech památkově chráněných židovských staveb za-sažena nejvíce. (Zpravodaj o tom informoval v čísle [3/2002](#).)

Pro záchranu Pinkasovy synagogy vznikl tým odborných pracovníků vedený klimatologem Ing. Janem Červenákem. Přednostně byla zajištěna stabilita objektu. Prostory byly opakovaně čištěny a desinfikovány, udržovala se stabilní teplota se stálou cirkulací vzduchu, aby se co nejvíce omezila degradace poškozených prvků.

V souladu s doporučeními odborníků prováděla akademická malířka Michaela Poková, spoluautorka nápisů vytvořených v 90. letech, kontroly stavu poškozených nápisů. I přes veškerou snahu však byly nápisy na několika místech zničeny a budou muset být postupně obnoveny. Stavební práce na obnově památky skončily 12. září 2003, oprava nápisů skončí v dubnu 2004.

Investorem opravy Pinkasovy synagogy bylo Židovské muzeum v Praze. Finančně ji však zabezpečilo z několika zdrojů. Nejvýznamnější příspěvek představovalo plnění z pojistné smlouvy s pojišťovnou Kooperativa a. s., zprostředkované makléřskou společností Aura Lloyd s. r. o. Zbývající část nákladů pokrylo několik mezinárodních grantů a darů a vlastní zdroje muzea. Významné finanční příspěvky na opravu Pinkasovy synagogy muzeum obdrželo od řady sponzorů a institucí z České republiky i ze zahraničí a od mezinárodních organizací. Zvláště je třeba zmínit: World Monuments Fund (muzeum obdrželo grant z programu Jewish Heritage Grant Program, the Hon. Ronald S. Lauder, and The Ronald S. Lauder Foundation) USA; Česko-německý fond budoucnosti, Česká republika, Německo; Hansovní město Hamburk, Německo; The American Joint Distribution Committee, USA; The American Friends of the Czech Republic, USA; The American Jewish Committee, USA; The Project Judaica Foundation, USA; Nadácia EZRA, Slovensko. Náklady na celkovou rekonstrukci dosáhly výše 7,8 mil. korun.

V prvním poschodí synagogy byla také znovu otevřena stálá výstava „Dětské kresby z Terezína 1942-44“ ze sbírek Židovského muzea v Praze. Mezi terezínskými židovskými vězni se ocitlo přes 10 000 dětí, kterým v době uvěznění nebylo ani 15 let. Muzeum má ve svém fondu více než 4000 originálních kreseb těchto dětí. V úvodní části výstavy je nově umístěn informativní text o programu „Umění v mezních situacích“, který v rámci své „Dílny“ pořádá

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze.

OBNOVA HVĚZDY NA PINKASOVĚ SYNAGOZE

V rámci rozsáhlé obnovy interiéru Pinkasovy synagogy po loňské srpnové povodni se též podařilo vylepšit i její exteriér. Nad původní hlavní vstup do vestibulu synagogy z bývalé Malé Pinkasovy uličky byla osazena Davidova hvězda, která jej zdobila po staletí. Kdy byla Davidova hvězda původně osazena na průčelí nad vstupem do Pinkasovy synagogy, není známo. Mohlo to být již v době přístavby vestibulu a ženské galerie stavitelem ghetta Judou

Corefem de Herz před rokem 1622, ale pravděpodobněji k tomu došlo později, nejspíše v 18. století. V každém případě všechna nejstarší vyobrazení synagogy z 19. století již Davidovu hvězdu nad vstupem do synagogy zachytila. Její další osud je symbolický. Zůstala na Pinkasově synagoze po asanační úpravě a zboření okolních domů až do 50. let minulého století, kdy byla stavba v rámci probíhající přeměny na Památník obětí holocaustu z Čech a Moravy odstraněna. Po mnoha desítkách let se tak Davidova hvězda vrátila na své původní místo, aby zdobila druhý nejstarší pražský židovský chrám tak jako kdysi.

NALEZENÉ TVÁŘE

Na přelomu let 2003 - 2004 Židovské muzeum v Praze uspořádalo ve své Galerii Roberta Guttmanna pozoruhodnou výstavu „Nalezené tváře“ s podtitulem „Vzpomínka na oběti holocaustu v dokumentech a fotografiích“. Představuje završení úspěšné akce „Pomozte pátrat po zmizelých sousedech“ zahájené v prosinci 2001. (Zpravodaj o ní informoval v čísle 1/2002.) Prostřednictvím opakovaných výzev a rozhovorů v tisku, rozhlasu a v televizi jsme se obraceli na veřejnost s prosbou o poskytnutí vzpomínek, fotografií, písemností či předmětů, které by dokreslily život a osud českých a moravských Židů před 2. světovou válkou, a přiblížily tak dnešním i příštím generacím ty, kteří se stali oběťmi jednoho z největších zločinů v dějinách lidstva.

Reakce na výzvy Židovského muzea v Praze předčila očekávání. V průběhu dvou let nás kontaktovalo více než 500 lidí, kteří muzeu nabídli na 3000 nejrůznějších dokumentů a předmětů. Ozvalo se i několik osob žijících v zahraničí. Některé dokumenty byly darovány, jiné zapůjčeny k výrobě kopií. Muzeum tak získalo písemnosti úřední povahy – např. vyhlášky, věstníky a formuláře z doby německé okupace – a vedle nich

i ryze osobní věci: portrétní, rodinné a školní fotografie, osobní dokumenty (například rodné a oddací listy, vysvědčení, průkazy totožnosti a cestovní pasy, členské průkazy, oficiální i ilegální korespondenci z domova, z Terezína a dalších nacistických táborů i ghatt). Cenným pramenem pro přiblížení každodenního života židovských vězňů jsou např. i deníky, památníky, básně a vzpomínky. Zcela samostatný věcný celek tvoří drobné předměty zhotovené v koncentračních táborech, jako jsou hračky pro děti nebo dárky pro přátele a příbuzné.

Na výstavě v Galerii Roberta Guttmanna byl představen jen výběr, který

působivě dokládá rozmanitost nově získaných dokumentů, vztahujících se k nacistické genocidě Židů. Materiály ve svém celku byly svěřeny do péče oddělení holocaustu Židovského muzea v Praze, jehož pracovníci je postupně archivně zpracovávají, inventarizují a ukládají do archivních sbírek a sbírky fotografií. Vznikla tak nová kolekce, která bude významným studijním pramenem pro historiky.

Autorky výstavy, která se konala od 16. října 2003 do 15. ledna 2004, byly PhDr. Jana Šplíchalová a Anita Franková. Výstava se těšila velkému zájmu návštěvníků a v budoucnu bude putovat po různých výstavních sálích v České republice i v zahraničí.

VÝSTAVA ŽIDOVSKÝCH SVÁTKŮ A HISTORIE V NÁCHODĚ

Regionální muzeum města Náchod v severovýchodních Čechách bylo po děčínské synagoze dalším místem, kde se představily naše putovní výstavy „Židovské tradice a zvyky“ a „Historie Židů v Čechách a na Moravě“. (Zpráva o nich informoval v čísle [3/2003](#).) V Náchodě, který leží na důležité historické cestě z Prahy do Krakova, bývala velmi stará a –

zvláště v nové době – významná židovská obec.

V novém regionálním muzeu byly obě části putovní výstavy doplněny zajímavými materiály poskytnutými náchodským muzeem nebo zapůjčenými od zdejších občanů. K nejcennějším takovým dokumentům patřily kresby místního rodáka O. Šafaře z 50. a 60. let minulého století. Autor na nich podrobně zachytil náchodskou židovskou čtvrť spolu se starou barokní synagogou, a navíc poskytl fotografie bývalého ghetta, které bylo poničeno za války a zbořeno v 60. letech. Pozoruhodná byla rovněž dokumentace některých významných velkých židovských textilních podniků v samotném Náchodě a v jeho okolí (např. Mautnerovy přádelny), kterých zde bylo kdysi několik desítek. Novější historii oživily zase četné fotografie židovských občanů z Náchoda, kteří se účastnili bojů proti nacismu v anglické nebo sovětské armádě, stejně jako příslušníků některých známých náchodských rodin zavražděných během šoa. Úplné seznamy všech obětí holocaustu z náchodského okresu se základními údaji tuto část výstavy uzavíraly.

Druhá část výstavy našeho muzea věnovaná židovským tradicím a zvykům byla

ze sbírky Regionálního muzea města Náchod doplněna o některé dochované kultovní předměty – především ozdoby ze svatostánku náchodské synagogy, dvě opony a několik pláštíků na Tóru, svícny a mezuzy. Nejpozoruhodnějšími židovskými památkami ve sbírkách náchodského muzea jsou však dva dobře dochované kožené měchy na vodu židovských hasičů s nápisem „Kehila kedoša Nachod“ (Svatá obec Náchod) a s datem 1781. Sloužily nejspíše jako znak židovských hasičů města Náchoda.

Výstavy Židovského muzea v Praze „Židovské tradice a zvyky“ a „Historie Židů v Čechách a na Moravě“ budou na začátku příštího roku dále putovat, tentokrát na Moravu, kde prvním zastavením bude Vlastivědné muzeum v Šumperku.

CYKLUS PŘEDNÁŠEK ŽIDOVSKÁ MENŠINA V ČESKOSLOVENSKU VE 30. LETECH 20. STOLETÍ

Od října 2003 probíhá ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze cyklus deseti přednášek věnovaný židovské menšině v Československé republice ve 30. letech minulého století. Navazuje tak na přednáškový cyklus z loňského roku, který se zaměřil na léta dvacátá. Na uspořádání cyklu se podílejí význační odborníci. Patří k nim PhDr. Blanka Soukupová, CSc. z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, která se mj. specializuje na tematiku českožidovského hnutí a antisemitismu. Kateřina Čapková, PhD. se v cyklu zaměřila na dějiny sionistického hnutí, PhDr. Ludmila Nesládková si všímá sociodemografické charakteristiky židovské menšiny a o situaci na Slovensku bude referovat přední zdejší badatel PhDr. Peter Salner. Celý program i s anotacemi jednotlivých přednášek je k dispozici na webových stránkách muzea. Z přednáškového cyklu vyjde sborník.

ODHALENÍ PAMĚTNÍ DESKY JOSEFA POLÁKA V KOŠICÍCH

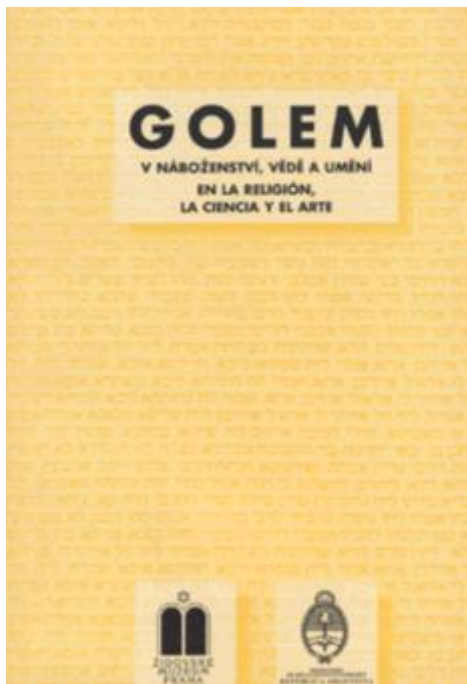
V rámci Českých dní na Slovensku byla 29. října 2003 odhalena na historické budově Východoslovenského múzea v Košicích pamětní deska JUDr. Josefu Polákovi (1886-1945), významnému českému židovskému historikovi umění, muzeologovi, památkáři a kulturnímu a osvětovému pracovníkovi. V letech 1919-1938 Josef Polák působil jako ředitel Východoslovenského múzea v Košiciach, které se v té době stalo živým centrem kulturního života s řadou zajímavých výstav, reflektujících jak starší, tak moderní umění. Své bohaté zkušenosti pak JUDr. Polák zúročil v letech 1942-1944, kdy se stal jednou z vůdčích osobností Židovského ústředního muzea v Praze. Zahynul v roce

1945, pravděpodobně v koncentračním táboře v Osvětimi. Slavnostního odhalení desky se zúčastnil také generální konzul České republiky na Slovensku Mgr. Vítězslav Pivoňka a ředitel Slovenského národního múzea dr. Peter Maráky. Díky finančnímu příspěvku Židovského muzea v Praze mohla být při příležitosti slavnostního aktu vydána barevná informační skládačka o Polákově životě a činnosti.

JE CHANUKA VAŠÍM SVÁTKEM?

Dne 7. prosince 2003 se v Jeruzalémské synagoze v Praze konal program nazvaný „Je Chanuka vaším svátkem?“ Jeho záměrem bylo přiblížit svátek Chanuka všem, kteří mají židovské kořeny, ale nezapojují se do aktivního židovského života. Setkání široce inzerované několik týdnů předem nabídlo možnost dozvědět se řadu zajímavých informací o „svátku světel“, který se slaví již 3. tisíciletí. Pozornost tak byla věnována historickému pozadí svátku, zvykům, které jsou s ním spjaty - to vše volněji a srozumitelnou formou. Přítomným také zazpívaly děti z pražských Lauderových židovských škol, které si připravily chanukové písničky a ukázaly, jak zapalovat svíčky na zvláštním chanukovém svícnu - chanukii. Projekt „Je Chanuka vaším svátkem?“ iniciovalo konzervativní židovské společenství Bejt Praha a na jeho úspěchu se svou pomocí podílelo i Židovské muzeum v Praze spolu s Židovskou obcí v Praze a Federací židovských obcí v České republice.

Z NOVÝCH PUBLIKACÍ GOLEM V NÁBOŽENSTVÍ, VĚDĚ A UMĚNÍ

Česko-španělský sborník vydaný Židovským muzeem v Praze přináší deset příspěvků renomovaných českých a argentinských autorů, které zazněly na semináři „Golem v náboženství, vědě a umění“ ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v říjnu loňského roku jako součást projektu Golem 2002 - 5763 (Zpravodaj o něm informoval v čísle [4/2002](#)). Cílem semináře bylo propojit několik vědních oborů společným golemovským tématem a tento záměr reflektovaly i příspěvky jednotlivých autorů. Historický vývoj a základní interpretace golemovské problematiky je shrnuta v textu Leo Pavláta. Vladimír Sadek se soustředil na Golema rabiho Löwa a jeho možné významy i výklady jeho vytváření. Vrchní pražský a zemský rabín rabín Efraim Karol Sidon formuloval pohled tradičního judaismu na tvorbu golemů. Na některé psychologické aspekty golemovského fenoménu upozorňuje

argentinský rabín Abraham Skorka. Zdeněk Neubauer se snaží nalézt Golemovo místo ve světě mýtů, ale i současné genetiky a informatiky. Rozsáhlá část

sborníku je věnována zobrazování Golema v umění. Maria Kodama de Borges zdůraznila velký vliv kabaly v díle svého muže Jorge Luise Borgese, jehož báseň Golem se stala jednou z inspirací celého projektu. Golem v české literatuře se naopak stal tématem příspěvku Ladislavy Hájkové. Bohatou obrazovou přílohou jsou dokumentovány texty Arno Paříka „Golem v českém umění aneb problémy figurace“ a Blaženy Urgošíkové „Golem v kinematografii“. Celý sborník uzavírá vtipné shrnutí golemovských příběhů a zároveň vhléd do zákulisí vzniku baletního představení „Golem“ choreografa Pavla Šmoka. Zájemce o další studium problematiky může využít výběrovou bibliografii a filmografii. Všechny příspěvky jsou opatřeny anglickým resumé. Sborník má 268 stran a 16 stran obrazových příloh, je dostupný ve všech prodejnách Židovského muzea v Praze nebo prostřednictvím internetu na této [adrese](#).

VÝZNAMNÉ NÁVŠTĚVY

- delegace izraelského Knesetu vedená předsedou parlamentu Reuvenem Rivlinem
- manželky velvyslanců v České republice
- velvyslankyně Nizozemského království Ida L. van Veldhuizen-Rothenbücher
- paní Tova Pinto, vedoucí delegace pro střední a východní Evropu Židovské agentury

